

In gesprek met Gijs Gielen

Somalië mag niet vergeten worden

Op 14 oktober ontplofte een vrachtwagen vol explosieven in een drukke straat in Mogadishu, de hoofdstad van Somalië. Het was de dodelijkste aanslag ooit op Afrikaanse bodem, ruim vijfhonderd mensen kwamen om, zo'n achthonderd raakten er gewond. Hoewel Al-Shabaab de verantwoordelijkheid niet opeiste, droeg de aanval alle kenmerken van deze terreurgroep. Ondanks de aanslag en ondanks het negatief reisadvies van het ministerie van Buitenlandse Zaken vertrok Gijs Gielen op 1 december voor drie weken naar Somalië. Na zijn terugkeer vroeg ik Gijs wat hem bewogen had om naar een land te reizen waar het verre van veilig is.

Wat ging je in 's hemelsnaam op dat moment in Somalië doen?

In de eerste plaats wilde ik Abdinasir op gaan zoeken, een heel goeie vriend van me die ik al tien jaar niet gezien had. Ik was hem ruim twintig jaar geleden hier in Tilburg tegengekomen. Hij was een asielzoeker uit Somalië, hier gekomen omdat hij na zijn studie in China niet terug kon naar Somalië vanwege de oorlog. Hij kwam niet voor een verblijfsvergunning in aanmerking en is op een gegeven moment naar Engeland gegaan. Later is hij teruggekeerd naar Somalië. Ik ben altijd contact met hem blijven houden. Die vriendschap is gebleven. Abdinasir was in Nederland erg actief in een Somalische stichting die hulplijnen wilde opzetten naar een ziekenhuis in Baardhere in Zuidwest-Somalië. Ik was destijds zelf ook actief betrokken bij die stichting.

Daarnaast wilde ik graag contacten opbouwen voor de nieuwsbrief over Somalië die ik uitgeef. Er zit ook een persoonlijk aspect bij. Mijn ogen zijn slecht en de verwachting is dat ze achteruit gaan. Dat zou betekenen dat ik mijn

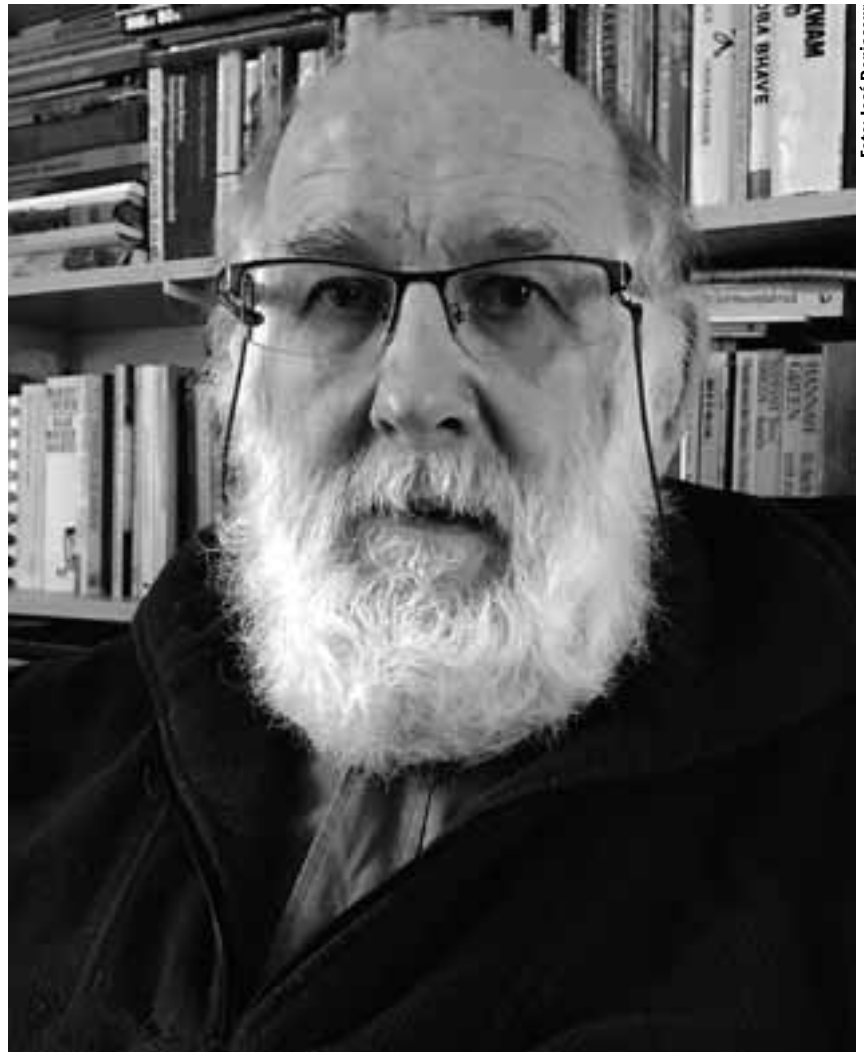

Foto: José Donjacour

vriend nooit meer zou zien. Ik heb nou de kans aangegrepen om er naartoe te gaan ondanks allerlei protesten uit mijn directe omgeving, van mensen die zelden: ga niet naar Mogadishu, het is er absoluut niet veilig. Dat is ook zo. Dat wist ik van tevoren en ik kan het achteraf zeker niet ontkennen.

Wat trof je aan in Somalië?

Een situatie vol spanningen. Het was voor mij de eerste keer dat ik in een gebied terecht kwam, waar het niet helemaal pluis is. Dat was zeer bepalend. Je kon er niet heerlijk ontspannen op het strand gaan liggen of lekker door de stad flaneren, dat wist ik, maar de omstandigheden waarin ik terecht kwam, die had ik me niet voor kunnen stellen. Ik zat ondergebracht op een 'compound' met an-

GIJS GIELEN

dere buitenlanders, in de directe nabijheid van het vliegveld van Mogadishu. Die locatie was compleet afgeschermd en werd zwaar bewaakt, er waren dikke zandzakken, metershoog, grote poorten met bewaking. Buiten de locatie, op het strand, op de weg naar het vliegveld, overall zag je militaire patrouilles, mensen van AMISOM, de Afrikaanse vredesmacht in Somalië. Binnen op de 'compound' was het bijzonder ontspannen, men was er zeer gastvrij.

Op het moment dat Abdinasir mij uitnodigde om naar Somalië te komen, betekende dat voor mij dat hij nu de kans zag om mij te ontvangen, dat hij voor mijn veiligheid kon instaan. Ik wist dat ik in zeer betrouwbare handen zou zijn.

Foto: Tobin Jones/Amisom

PATROUILLE VAN VN-MILITAIRES IN MOGADISHU, NOVEMBER 2017

Hij vond dat het veilig was terwijl kort ervoor nog een grote aanslag had plaatsgevonden?

Ja. Kort daarna zijn er zelfs nog twee kleinere aanslagen geweest – een ervan op de politieacademie in Mogadishu – waar verschillende doden bij zijn gevallen. Maar dat was voor mij geen reden om de reis af te gelasten. Ik had een blindelings vertrouwen in Abdinasir. Dat was niet onterecht. Hij was erg voorzichtig. Ik ben ook nauwelijks in Mogadishu zelf geweest, daar kon hij niet garant voor staan. Ik ben er slechts eenmaal geweest om er met een aantal mensen te gaan eten in een restaurant aan zee, aan Lido Beach, een soort Scheveningen, maar dan zwaar bewaakt. We reden die middag naar Mogadishu in een geblindeerde auto, dat was een ramp in combinatie met mijn slechte ogen. Er waren veel barricades op de weg met hoge drempels waar je stapvoets overheen moest, er waren militairen die de weg bewaakten. In de stad zag je locaties waar ze aan het bouwen waren, waarschijnlijk op plekken die door de oorlog verwoest waren. In Mogadishu is heel veel verwoest. Ik heb maar een klein stukje van de stad gezien, maar keek je zijstraten in dan bleek dat er hele stukken in puin lagen.

Je bent ook in Somaliland geweest.

Ja, we zijn een week naar het noorden gegaan. Somaliland heeft niet zo'n goede verhouding met Somalië. Dat heeft te maken met het verleden: President Siad Barre heeft in 1988 bombardementen op Somaliland uitgevoerd om zijn positie te handhaven, toen hoorde dat nog bij Somalië. Dat heeft mede veroorzaakt dat Somaliland zich begin jaren negentig onafhankelijk heeft verklaard, maar dat is door geen enkele andere staat erkend. Dat heeft tot gevolg dat Somaliland noodgedwongen onder de vlag van Somalië moet functioneren. Er is wel wat verandering in gekomen want er is een soort federatieve samenwerking ontstaan tussen diverse delen in Somalië waarvan ook Somaliland deel uitmaakt, het heeft bijvoorbeeld zijn eigen munt en eigen nummerplaten.

In de hoofdstad Hargeisa kon je rustig rondlopen, daar is het veilig. Er was een ontspannen sfeer.

Hoe is de politieke situatie nu in Somalië?

Het is meer oké dan ooit tevoren. Februari vorig jaar is er een nieuwe president gekozen, Mohamed Abdullahi Farmajo, een man die veel vertrouwen ge-

niet omdat hij niet corrupt is. Binnen de Somalische gemeenschap hier in Nederland was men optimistisch. Er gaan nu veel jonge Somaliërs terug, met name naar Somaliland. Mooi is dat zij teruggaan met een opleiding op zak. Ze krijgen in Somaliland makkelijk een baan. Jongeren van daar zonder baan zetten koers naar Europa. Het zou goed zijn als dat kan blijven draaien, maar dan moet Europa zijn grenzen niet dichtgooien, dan moet er niet geschoten worden op boten die op de Middellandse Zee zitten en dan moet het niet met miljarden problemen afkopen via Turkije of Mali.

Ook in Somalië heeft men veel vertrouwen in de nieuwe president. In de week dat wij in Somaliland waren zijn er in Mogadishu twee parlementariërs opgepakt die iets hadden uitgehaald wat niet door de beugel kon. Er was veel positieve berichtgeving over dat ingrijpen. En de huidige regering is ook bezig met het ontwapenen van groepen.

Wat voor groepen zijn er op dit moment actief in Somalië?

De aanslagen worden voornamelijk gepleegd door Al-Shabaab. Dat zijn fundamentalisten voortgekomen uit de Unie van Islamitische Rechtbanken, die tien

jaar geleden in Somalië redelijk wat stabiliteit brachten. De unie had veel aanhang onder de Somalische bevolking die de conflicten tussen allerhande krijgsheren meer dan zat was. Toen die unie aan macht inboette is de jongerenbeweging ervan (Al-Shabaab betekent 'de jongeren') gaan radicaliseren; zij kregen grote stukken van het land onder controle. Inmiddels zijn zij langzaam maar zeker met behulp van AMISOM en van Keniaanse en Ethiopische troepen verder teruggedrongen. Al-Shabaab wordt steeds meer in de verdediging gedwongen en moet zich manifesteren met grote aanslagen. Maar hun terrein wordt kleiner. Ook dat is een hoopvolle ontwikkeling, dat vinden ook veel Somaliërs. Zij zeggen dat Al-Shabaab niks te maken heeft met de islam, de islam staat immers op de eerste plaats voor vrede en niet voor geweld.

Wel zijn er de afgelopen drie of vier maanden geruchten dat IS-leden uit het Midden-Oosten koers zetten naar Somalië. Het zijn mensen die uit Syrië of Irak weg moeten en die in de Hoorn van Afrika, met name in Puntland, terechtgekomen zijn. Dat lijkt mij een bijzonder slechte ontwikkeling, want daar was het redelijk stabiel. Ik weet niet of ze daar voet aan de grond gekregen hebben en of je dat moet zien als een hergroepering van Al-Shabaab en IS. Tot nog toe waren de berichten iedere keer dat er geen directe samenwerking was tussen Al-Shabaab en IS, maar ideologisch liggen ze natuurlijk dicht bij elkaar.

Je hebt veel contacten bij de Somalische gemeenschap in Nederland.

Ik heb wel veel ervaring met Somaliërs hier, ik heb veel met hen gepraat, ze hebben me veel in vertrouwen verteld. De Somaliërs nu vormen een afgesloten groep die vrij geïsoleerd is. Er is hoge werkloosheid, veel uitval op school, veel echtscheidingen, veel van hen leven onder de armoedegrens. Als je naar hen wilt luisteren, misschien kun je dan een belangrijke rol vervullen.

Wat mij opgevallen is, is de enorme gastvrijheid in Somalië. Je zou het niet verwachten in omstandigheden waar spanningen zo hoog zijn, daar waar je wantrouwen verwacht. Dat was grandioos, dat is een heel schrille tegenstelling met hoe Somaliërs hier worden behandeld. Het respect dat je krijgt en vooral de verbazing dat je bij hun situatie betrokken voelt. Dezelfde verbazing die je bij onderlagen in de samenleving kunt

opwekken omdat je in hen geïnteresseerd bent. Dat forceert doorbraken.

Vanaf begin jaren zeventig was Gijs werkzaam binnen de woonwagenwereld, dat én zijn activiteiten binnen de AntiRacismeGroep vanaf begin jaren tachtig waren redenen om Gijs in 1991 de derde Vredesprijs van Tilburg te geven. Hij had nogal wat moeite met die zo op de persoon toegespitste prijs. Daarover zei hij toen: "Je voortdurend realiseren dat wat nu die ander elders overkomt, morgen of overmorgen jouw deel kan zijn, is géén inhoudsloze kreet maar een kostbare en wijze les. Vanzelfsprekend dus dat ik actief gebleven ben, in andere omstandigheden, in andere tijd, maar vanuit eenzelfde bewustzijn en gedrevenheid als destijds. De vraag om solidair te zijn met een Somalisch initiatief om hulplijnen naar Somalië op te zetten, heb ik met een volmondig 'ja' beantwoord. Een van de armste landen ter wereld, beheerst door een alles verscheurende burgeroorlog, soms goed genoeg voor Amerikaanse bommentapijten, dat land Somalië mag niet vergeten worden!"

Ja, dat is nog steeds mijn uitgangspunt. Ik denk daarbij aan dat prachtige stukje tekst van Yasmine Allas uit *Een nagelaten verhaal*: De ik-figuur, een asielzoekster uit Somalië, keert terug in het dorp waar ze van afkomstig is. Daar ontmoet ze een oude man die haar vraagt wat er van haar

geworden is. Ze vertelt dat ze nu schrijfster is. Hij zegt dat er hele boeken te schrijven zijn over wat er in Somalië gebeurt. "Zij zegt: Ik schrijf romans". De oude man zegt dan: "Jij zou onze spreekbuis kunnen zijn. Jij zou de wereld ons verhaal kunnen vertellen zodat wij niet vergeten worden. Dat is het ergste wat er bestaat, vergeten te worden terwijl je er nog bent. Niet kunnen meetellen terwijl je nog wel bestaat."

Dat Somalië niet mag worden vergeten wordt in deze passage perfect verwoord. Ik ben er destijds ontzettend door geraakt en het raakt me nog altijd wanneer ik die woorden opnieuw tot mij neem.

Ik werd altijd al getroffen door kwetsbaarheid. In de woonwagenwereld heb ik dat ervaren en ook bij antiracisme, want door racisme worden mensen die in een kwetsbare positie zitten nog kwetsbaarder. Het was dus niet moeilijk om destijds op het verzoek van de Somaliërs om solidair te zijn in te gaan. Vanaf toen heb ik Somalië niet meer los kunnen laten en nu, na mijn bezoek, moet ik daaraan toevoegen dat ik Somalië waarschijnlijk nooit meer kan vergeten.

Marian van Stiphout

Nederlandstalige nieuwsbrief Geedi over Somalië:
<http://www.geedi.org/>

De Somalische staat en de clans

Somalië ontstond in 1960 door de samenvoeging van Italiaans Somalië en Brits Somaliland. Het is een land van rivaliserende clans, die in slechte tijden vaak met elkaar vechten om land, waterbronnen e.d.

Op 15 oktober 1969 pleegde een groep jonge militairen een geweldloze coup. De leiding kwam in handen van Siad Barre, opperbevelhebber van het leger. Hij wilde de invloed van de clans terugdringen en het land moderniseren. Moskou werd zijn broodheer. Barre streefde van het begin af aan naar een 'Groot-Somalië', waar hij ook de Ogaden, het door etnische Somaliërs bewoonde gebied in Ethiopië bij wilde trekken. De Sovjets lieten Barre vallen toen hij Ethiopië binnenviel en de Ogaden inlijfde. Ethiopië, dat op dat moment Sovjet-steun genoot, bezorgde Barre een nederlaag. Barre kreeg vervolgens juist weer financiële en militaire steun van de VS in ruil voor strategische bases. De clans voelden zich intussen gemarginaliseerd en kwamen in opstand. Ze leefden traditioneel van veeteelt voor Aden en de Golfstaten. De handelsstromen voor vlees verlegden zich echter door de opkomst van Australië en Nieuw Zeeland als exportlanden. Bovendien werden de droge periodes steeds erger. Dit zijn belangrijke achtergronden voor de burgeroorlog die in 1986 uitbrak.

In 1991 werd Barre verdreven. Sindsdien had Somalië geen effectieve regering meer en gleden af in chaos, krijgsheren verdrongen de oude clanleiders en streden met elkaar om de controle over het in de periode Barre sterk uitgebreide staatsapparaat.